

ОСОБИСТІСНА ПРОБЛЕМАТИКА УЧАСНИКІВ ВАЛЮТНИХ ТОРГІВ

У статті розглядається специфіка особистісної проблематики, заломленої крізь призму спекулятивної діяльності учасників валютних торгів. Представлено основні механізми прояву особистісної проблематики учасників валютних торгів та шляхи її психокорекції. Джерел – 8.

Ключові слова: особистісна проблема, фрустраційні реакції, адикція, транзакційний аналіз, психокорекція.

Постановка проблеми. Архетипічне бажання отримати «чарівну паличку», сповна виражене у казках і потаємних мріях, на сучасному етапі частково втілюється у можливості здійснювати фінансові операції на міжбанківському міжнародному валютному ринку і з багатообіцяючою перспективою спекулювати на різниці валют. Під впливом потужної рекламної кампанії, вдоволеної операційної простоти та великої кількості доступних безоплатних навчальних програм трейдинг та інвестування набули значного поширення серед пересічного населення. Дедалі частіше трейдинг та інвестування стають основним видом професійної діяльності, дарма що пов'язані з серйозними фінансовими ризиками, про що FOREX-компанії здебільшого попереджають і навіть намагаються убезпечити. Проте ознайомлення з ризиками маржинальних та інвесторських операцій часто-густо лишається поверховим, суто формальним заняттям; натомість отримання фінансових збитків стає серйозним прецедентом щонайменше для потужних фрустраційних реакцій, а то й для виникнення субдепресивного стану у суб'єкта. Відтак у трейдерів та інвесторів торгівельних майданчиків FOREX природно зростає потреба отримувати кваліфіковані психологічні консультації у складних професійних ситуаціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вузько спрямованих психологічних досліджень цієї проблематики, принаймні на вітчизняних теренах, обмаль. Здебільшого психологічні проблеми учасників FOREX розглядають крізь призму адикцій. Ми зовсім не виключаємо виникнення адикцій у такій діяльності і навіть вважаємо, що ризик їхнього виникнення напрочуд високий. Разом із тим, у нашій консультативній діяльності ми постійно переконуємось у більш значній поширеності психологічних проблем іншого ґтибу – з неможливістю впоратися з власними почуттями після фруструючих ситуацій. Психологічну підтримку учасники FOREX отримують здебільшого від колег-професіоналів та на форумах від неспеціалістів у формі категоричних порад, які, попри свою раціональність, суб'єктом нечасто беруться до уваги внаслідок несвідомої дії психологічних захистів.

Досвідчені трейдери та інвестори усвідомлюють, що більшість їхніх проблем на FOREX пов'язані не зі стратегією торгівлі чи диверсифікацією інвестиційного портфелю (розподілом депозиту між трейдерами), а саме з психологічною складовою цієї діяльності. Причому коли технічній стороні справи суб'єкта можна навчити на відповідних онлайн-семінарах, то психологічна складова слабко піддається навчанню, тренуванню, оскільки має потужні несвідомі чинники нерациональної поведінки суб'єкта, відповідає несвідомому

сценарію життя. Зазвичай значна втрата коштів пов'язана з «емоційними зривами» учасників ринку, їх особистісною проблематикою.

Мета статті – окреслити коло основних професійних труднощів трейдера психологічного змісту, які актуалізують його особистісну проблематику. Валідна психодіагностика і подальша корекція особистісних деструкцій може стати для клієнта найбільш вдалою маржинальною та інвестиційною операцією. Власне перспективи вирішення таких завдань роблять діяльність психолога-консультанта фінансово привабливою.

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Багатьом психологам-консультантам професія трейдера є малознайомою. Психологу не обов'язково бути досконально ознайомленим із нюансами професійної діяльності клієнта, проте взагалі не знати професійної ситуації – прирікати психологічну консультацію на одностороннє обговорення стресу, фрустрацій. Йдеться не про те, що психолог повинен обов'язково оволодіти специфічним жаргоном, «побувати у шкірі» учасника ринку, а про те, чим власне є міжнародний валютний ринок для трейдера, особливості їхньої складної комунікації, емоційних реакцій на події ринку. Головне, що повинен розуміти консультант: ці відносини мають абсолютно об'єктивний характер, а відтак усі раціоналізації та емоційні реакції суб'єкта носять винятково *проективний* характер. Фактично FOREX стає психодіагностичною методикою, дарма що нестандартизованою й емоційно зарядженою.

Навіть незначний досвід консультації «проблемних» трейдерів та інвесторів дозволяють встановити, що діяльність на міжнародному валютному ринку чи не найшвидше актуалізує особистісну проблематику суб'єкта. Вона справді стає чи не найбільш ефективним катализатором виявлення невдалих витіснень (З. Фройд) [2] та незавершених гештальтів минулого (Ф. Перлз). Це пов'язано з колосально високим рівнем емоційної напруги, а головне зі значним скороченням часу, впродовж якого можна суттєво збагатитися або отримати серйозні збитки. У значній кількості випадків діяльність на FOREX стає енергетично сильною точкою життя суб'єкта, оскільки дозволяє символічно (якщо функціонує в якості компенсації комплексу меншовартості [3]) або симптоматично (якщо переростає в адикцію) каналізувати особистісну проблематику.

Особистісну проблему ми визначаємо як таку, «яку суб'єкт сам не може розв'язати внаслідок неусвідомленості її передумов, каузальних аспектів, пов'язаних із внутрішньою, стабілізованою суперечністю» [8, с. 21]. У контексті цієї ситуації особистісна проблематика проявляється періодично через відмову зберігати дисципліну свідомо обраної торговельної/інвестиційної стратегії. Суб'єкт, вже зазнавши неминучих фрустрацій і нібито зробивши відповідні висновки, знову вдається до повністю ідентичних помилок. Причому клієнт абсолютно не здатен відрефлексувати свій психологічний стан і більш-менш раціонально пояснити мотиви своїх дій.

З тієї ж причини, але, радше, у теоретичному аспекті FOREX через специфіку свого функціонування може стати своєрідним психотерапевтичним майданчиком, який з-поміж іншого непрямо пропонує суб'єкту змоделювати нову особистість. Звісно, це не має нічого спільного з процесом реформації особистості, яка здійснюється у деструктивних культурах [6], оскільки тут майже повністю відсутній процес контролю за емоціями, думками, поведінкою та отримуваною індивідом інформацією. Але FOREX, особливо спершу, розглядається його учасниками як винятковий шанс збудувати і реалізувати нову (зазвичай наявну, але несвідому) *систему бажань*. Чим більш відчутними для суб'єкта стають перші успіхи у цій діяльності,

тим більш потужним психологічним захистом обростає оновлена (компенсуюча) особистість. Специфіка захистів полягає у тому, що вони вибудовуються не в ситуації ірраціонального дитинства (як більшість базових психологічних захистів), а отримують порівняно раціональну емпіричну основу. Тобто за ними стоять безпосередньо не дитячі ілюзії, а дарма що дискретний, проте дорослий досвід. Небезпека ймовірних відчутних невдач, коли депозит втрачається на 30-70%, полягає у тому, що відбувається миттєва руйнація не тільки нових психологічних захистів, але й належним чином не спрацьовують інфантильні захисти. Особливої небезпеки це набуває саме з руйнацією інфантильних захистів, що відкриває шлях до психологічної травми.

Можна сперечатися з питання, на скільки нова захисна система є автономною щодо інфантильної. Ми навіть погоджуємось з думкою, що доросла захисна система виростає на дитячих ілюзіях, проте вона отримує міцний раціональний інструментарій, якісно нові життєві координати. Іншими словами, нова захисна система, дарма що не є усталеною й автономною, мимоволі сприяє розм'якшенню інфантильної захисної системи. Це робить останню ще більш вразливою перед вимогами принципу реальності. В результаті може виникнути психологічно небезпечна ситуація, коли «оновлена особистість» ще не сформувалася (хоча відчула смак фінансової незалежності і задоволення окремих заповітних бажань), але серйозним чином розхитана колишня. Суб'єкт уже функціонує з оновленою системою цінностей – й одного дня вони вщент руйнуються після втрати значної частки депозиту. Виникає прецедент для актуалізації життєвої кризи.

З цього моменту FOREX починає розглядатися в якості жорстокого опонента, з яким суб'єкт вступає у приховану чи навіть реальну дискусію. Досить поширеним явищем стає паранояльна симптоматика. Окремі клієнти прямо заявляють, що за їхніми операціями на ринку наглядають спеціальні агенти і зумисно шкодять. Інколи проявляються епілептоїдні реакції, коли клієнти трощать власний комп'ютер. Відбувається поступова, дискретна втрата відчуття реальності, яка у звичайних формах обмежується невротичними страхами і неможливістю далі працювати на майданчику FOREX. Звісно, в окремих випадках можливим стає варіант психотичного розладу особистості, коли розвитку набуває повне заперечення об'єктивної реальності. Зосередимось на невротичному розладі, як більш поширеному і такому, що піддається корекції в межах вербальної взаємодії з клієнтом.

Для невротичного розладу як такого характерне лише часткове заперечення реальності. Власне невроз можна трактувати як боротьбу за власну особистість у суто психологічному змісті [5]. Суб'єкт захищає власні ілюзії, інспіровані травматичними переживаннями, але робить це не зовсім вдало. Такий захист ніколи не може бути вдалим, повним, завершеним, оскільки реальність об'єктивно відмінна і змушує суб'єкта визнавати свою об'єктивність. Специфіка FOREX у тому й полягає, що валютний ринок є однією з найбільш виразних форм об'єктивної реальності, яку суб'єкту доводиться визнавати. Цю об'єктивність одночасно фіксують решта її учасників, про що суб'єкт може довідатися з багатьох незалежних інформаційних джерел. Натомість невротизований суб'єкт проєктує власну особистісну проблематику на FOREX як на авторитетну, часто навіть персоніфіковану в ситуації інвестування, персону. Це виражається у непродуктивній взаємодії інвестора з конкретним трейдером або трейдера – з валютним ринком.

Найбільш яскравим прикладом невротичної взаємодії трейдера з ринком є явище *тільту*. Цей термін прийшов із покеру й означає, що суб'єкт керується не здоровим глуздом, а

винятково неадекватними емоціями. Тільки проявляється у тому, що трейдер вперто закриває збиткові ордери й, попри вироблену раціональну стратегію торгівельної діяльності, відкриває нові ордери ідентичного змісту, які закономірно теж виявляються збитковими. Трейдер не бажає зупинитися і, як гравець у казино, доволі скоро доводить ситуацію до краху, коли втрачається значна частина депозиту. Характерно, що навіть недосвідчені інвестори виявляють розуміння того, що торгівлю необхідно терміново припинити навіть уже з отриманими відчутними збитками; натомість трейдер ніби намагається довести своєму уявній значимій особі (батькові), що він правий і, зрештою, ціна на валютній парі встановиться саме такою, яка йому потрібна.

Мовою транзакційного аналізу, маємо чітко виражену ситуацію, коли в структурному плані з особистості учасника FOREX виключається стан Дорослого, а сама комунікація відбувається між функціональними станами Дитини-Пристосованця (трейдера, інвестора) та Родителем-Контролером (FOREX) [1]. Причому доповнюючі транзакції можуть тривати безкінечно довго, оскільки це – давня інфантильна спроба суб'єкта вибороти особистісну автономію в уявного Родителя. Це – ситуація безуспішного завершення незавершених дитячих гештальтів, яка в нових умовах претендує на успіх. Така вперто-непродуктивна комунікація стає глибиннопсихологічною причиною тільки. Несвідома логіка трейдера чи інвестора приблизно така: «FOREX ущемив моє Его, але я йому (решті) доведу, що був правий!».

Картина неврозу така, що, частково визнавши власні прорахунки, частково маючи образ на трейдера (для інвестора), на певну валютну пару, главу Центрального Європейського Банку чи іншу персону (для трейдера), суб'єкт вкотре повертається на майданчик FOREX, як йому здається, з новим розумінням ефективної торгівлі чи інвестування. Зауважимо, що у стані Дорослого справді робляться цілком адекватні висновки, які деякий час сприяють дисциплінованій поведінці і, як наслідок, ефективній діяльності на FOREX. Але з часом особистісна проблема невідворотно повертається через загальну структурну слабкість Дорослого, але частіше через зараження Дорослого ілюзіями, які повсякчас надходять зі стану ущемленої Дитини: «У мене чіткий сигнал на вхід у ринок вищим відсотком від депозиту!», «Стоп-лос можна зняти, бо це лише незначна корекція ринку!», «Гадаю, на цьому тижні цей агресивний трейдер зробить мені гарний профіт!» тощо. Інколи потрібні роки, щоби укріпити структурного Дорослого настільки, щоби він став «глухим» до підказок, які надходять зі стану ущемленої Дитини. Проте несвідомий сценарій життя суб'єкта досить міцно блокує ризики структурних змін і підкріплює їх відповідними транзакційними стимулами і психологічними іграми різного ступеня жорсткості [7].

У цьому контексті FOREX може виступати не тільки каталізатором особистісної проблеми, але й майданчиком, своєрідним методом психокорекції суб'єкта. Ефективність будь-якого методу психокорекції виявляється у здатності забезпечувати безпосередній і вимушений контакт суб'єкта з власним неасимільованим, некомпенсованим досвідом («скелетами у шафі», «повітряними млинами» тощо). На майданчику FOREX суб'єкт несподівано стикається з глибинними аспектами своєї психіки, потаємними бажаннями. Він змушений і з відмінним успіхом навчається їх контролювати, стримуватись у ситуації спокуси, яка періодично виникає. Проблема полягає у тому, що цей складний, з психологічної точки зору, процес відбувається стихійно, у відповідності до логіки несвідомого і не контролюється ззовні спеціалістом. У кращому випадку таким спеціалістом виступає інший більш досвідчений і вже психологічно відкоригований трейдер чи інвестор, але й він не здатен

забезпечити розуміння, прояснення, рефлексію тих несвідомих процесів, які періодично деструктивно проявляються у суб'єкта.

Отже, основним завданням психолога у корекції особистісної проблематики учасників FOREX є навчання клієнтів зупиняти свою непродуктивну поведінку і блокувати прийняття фатальних рішень, які корелюють зі сценарієм життя. Які основні шляхи психокорекції учасників валютних торгів? Зазвичай ми ухиляємося лише від укріплення структурних меж Дорослого, оскільки за наявності ущемленої Дитини ці межі все одно зазнаватимуть руйнівного впливу. Найперспективнішим і навіть ключовим напрямком є робота зі станом Дитини суб'єкта. Необхідно з'ясувати характер голоду Дитини, тобто те, чого вона насправді *жадає*? Слід вийти на рівень жадоби і заздрощів Дитини, її завуальовану частину.

Гарною ілюстрацією цього феномену є ситуація, в яку потрапив заочний герой Дикобраз із кінофільму «Сталкер» (СРСР, 1979). Він наклав на себе руки, оскільки заходив у Кімнату, де мало збутися його чисте свідоме бажання (врятувати брата), натомість здійснилося інше, найпотасмніше – збагатитися. Іншими словами, має бути виявлена нерецenzована свідомістю мотивація трейдерської чи інвестиційної діяльності. Тому не зайвим буде проаналізувати, завдяки яким життєвим колізіям та людям суб'єкт прийшов у FOREX? Головне пригадати первинні сподівання клієнта у зв'язку з цією діяльністю. Ці сподівання якраз містять елемент найпотасмнішого, що власне згодом стає двигуном інтересу до цієї діяльності.

Кінцевим результатом психокорекції повинно стати звільнення суб'єкта від ілюзій можливості «нагодувати» Дитину найпотасмнішими бажаннями й усвідомленням Дорослого марності потуг довести авторитету FOREX власну правоту. Мета – допомогти клієнту встановити на валютному ринку ділову комунікацію на рівні Дорослий-Дорослий. Побічним результатом реалізації цього основного завдання буде укріплення меж структурного Дорослого, суттєве підвищення його функціональної спроможності, яка проявляється через здатність гальмувати нераціональні імпульси, дотримуватись професійної дисципліни (зважати на ризики, приймати виважені рішення, бути відповідальним).

Реалізація психокорекційної програми передбачає як роботу з минулим клієнта, так і майбутнього [4]. Щодо роботи з минулим проясненню підлягають насамперед питання змістового наповнення стану Родителя, який контролює і турбується про суб'єкта. Зокрема, ми ідентифікуємо авторитетних осіб, з'ясовуємо їхні ключові директиви і заборони. Найбільш небезпечною директивою для фінансової діяльності в умовах FOREX ми вважаємо настанову «Поспішай!», а також «Уперто намагайся!». Ці директиви часто призводять до втрати дисципліни через небажання виважено приймати рішення (у першому випадку) і небезпеку тільту (у другому випадку). Іншого штибу труднощі переживають особи з домінуючою директивою «Будь досконалим!». У цьому випадку суб'єкт часто-густо переживає фрустрацію від того, що не здатен постійно отримувати максимально можливий прибуток, що в принципі є неможливим і небезпечним, оскільки приводить до порушень фінансової дисципліни.

Щодо сценарних заборон, то найбільш цікавою для аналізу є заборона «Не думай!». З одного боку, ідеальним учнем-трейдером виступає особа, яка здатна максимально нівелювати власний особистісний елемент і діяти чітко й у відповідності до ринкових сигналів. Сьогодні торгівлю на валютних ринках часто здійснюють спеціальні програми (так звані роботи). Вони покликані діяти раціонально, без деструктивної емоційності. Власне трейдери з заборонаю «Не

думай!» теж можуть досягати значних успіхів у роботі, але часто-густо це обертається тим, що вони не здатні проаналізувати ситуацію самостійно, вчасно внести корективи у свої дії, надто сильно покладаються на прогнози аналітиків.

Важливо також з'ясувати, як суб'єкт зазвичай поводить у ситуації фрустрації? Які патерни поведінки для нього притаманні у ситуації образи, гніву (іншого «вимагацького» почуття)? Для цього необхідно детально проаналізувати подібні ситуації в минулому, виявити їхні приховані вигоди для клієнта, спробувати порівняти прояв «вимагацьких» почуттів у фінансовій діяльності. На цьому етапі результат психокорекційної роботи полягатиме у тому, що суб'єкт навчиться регулювати своїми емоціями та почуттями у ситуації невдалих торговельних операцій, зупинити їхню актуалізацію, вміти просити про допомогу, шукати інші ресурси для вирішення проблеми.

Також не менш важливою є робота з майбутнім суб'єкта, а саме з його планами. Наприклад, ми часто ставимо на початку і по ходу роботи питання: «Що ви плануєте робити, коли заробите сто тисяч?». Клієнт повинен докладно відрефлексувати систему планів, їхню реалістичність, пошук ресурсів (особистісних, фінансових, психологічних), родительські очікування, спосіб дій у випадку невдачі.

Багато трейдерів не можуть адекватно сприйняти ситуацію великого успіху. Надто маючи сценарну заборону «Не досягни цього!», вони не здатні скористатися плодами тривалої клопіткої роботи. Одного дня вони фатально порушують фінансову дисципліну, необгрунтовано завищуючи ризики і зазнають значних збитків. Самі трейдери у бесідах кваліфікують це як «Не звик до великих грошей...» Досвідчені інвестори знають, що після виводу трейдером значних коштів із власного рахунку вкладати в нього депозит більш ризиковано, ніж зазвичай.

Цій проблемі сприяє той факт, що при успішній діяльності депозит приростає не в арифметичній, а часто в геометричній прогресії, що фактично не залишає часу на звикання. Доходячи до певної магічної цифри, суб'єкт не здатен її здолати і, як ми вважаємо, надзвичайно висока психічна напруга закономірно розряджається через зниження депозиту в результаті помилок несвідомого характеру.

Відтак багато часу нами приділяється тому, щоби віднайти магічні цифри, які не дозволяють клієнту рухатися далі. Зокрема, укладаються угоди на тимчасове припинення роботи по досягненню цього небезпечного результату, вводиться латентний період звикання та реалістичної зміни життєвих планів. Застереженням є необхідність розрізняти нестримне фантазування клієнта щодо магічної цифри і власне віднаходження реальних меж сприймання прибутків. Для цього варто дізнатися про найбільші витрати, які здійснював клієнт у своєму житті, про найбільші суми грошей, які доводилося бачити. Власне це і є психологічна межа. Проте її можна розширити завдяки продуманій роботі зі складання детального плану витрат та їхньої візуалізації.

Висновки. Особистісна проблематика клієнта досить виразно проявляється у фінансовій діяльності, оскільки саме в ній можуть бути швидко реалізовані життєві сценарії суб'єкта. Причому набагато швидше реалізується сценарій Невдахи. Основний механізм фінансових ускладнень на ринку FOREX – оманлива можливість швидко досягти гіперкомпенсації комплексу неповноцінності. Психокорекційна робота повинна будуватися на основі роботи з ранніми дитячими директивами та заборонами, продуктивним є виявлення «вимагацьких» почуттів і навчання їх блокувати у ситуації фрустрації.

Література

1. Берн Э. Трансактный анализ в психотерапии : Системная индивидуальная и социальная психиатрия / Эрик Берн ; Пер. с англ. – М. : Академический Проект, 2001. – 320 с. – («Концепции»).
2. Брилл А. Лекции по психоаналитической психиатрии / Абрахам Брилл ; Пер. с англ. – Екатеринбург : «Деловая книга», 1998. – 336 с.
3. Практика и теория индивидуальной психологии / А. Адлер. – СПб. : Питер, 2003. – 256 с. – (Серия «Психология-классика»).
4. Стюарт Й. Основы ТА: Транзакційний аналіз / Йен Стюарт, Венн Джойнс ; Пер. з англ. – К. : ФАДА, ЛТД, 2002. – 393 с. : іл.
5. Фромм Э. Бегство от свободы ; Человек для себя / Эрих Фромм ; Пер. с англ. – Мн. : ООО «Попурри», 2000. – 672 с.
6. Хассен С. Освобождение от психологического насилия / Стивен Хассен. – СПб. : ПРАЙМ-ЕВРОЗНАК, 2002. – 400 с. – (Секреты психологии).
7. Штайнер К. Сценарии жизни людей. Школа Эрика Берна / Клод Штайнер. – СПб. : Питер, 2003. – 416 с. : ил.
8. Яценко Т. С. Психологічні основи групової психокорекції: Навч. посібник / Тамара Семенівна Яценко. – К. : Либідь, 1996. – 264 с.

Транслітерація

1. Bern E. Transaktnyi analiz v psykhoterapiyu : Systemnaia yndyvdualnaia y sotsyalnaia psykhyatryia / Eryk Bern ; Per. s anhl. – М. : Akademicheskyy Proekt, 2001. – 320 s. – («Kontseptsiyu»).
2. Bryll A. Lektsyy po psykhoanalytycheskoi psykhyatryu / Abrakham Bryll ; Per. s anhl. – Ekaterynburh : «Delovaia knyha», 1998. – 336 s.
3. Praktyka y teoriya yndyvdualnoi psykholohyy / A. Adler. – SPb. : Pyter, 2003. – 256 s. – (Seryia «Psykhohohyia-klassyka»).
4. Stiuart Y. Osnovy TA: Tranzaktsiinyi analiz / Yen Stiuart, Venn Dzhoins ; Per. z anhl. – К. : FADA, LTD, 2002. – 393 s. : il.
5. Fromm Э. Behstvo ot svobody ; Chelovek dlia sebja / Erykh Fromm ; Per. s anhl. – Мн. : ООО «Popurry», 2000. – 672 s.
6. Khassen S. Osvobozhdenye ot psykholohycheskoho nasylyia / Styven Khassen. – SPb. : PRAIM-EVROZNAK, 2002. – 400 s. – (Sekrety psykholohyy).
7. Shtainer K. Stsenaryy zhyzny liudei. Shkola Eryka Berna / Klod Shtainer. – SPb. : Pyter, 2003. – 416 s. : yl.
8. Iatsenko T. S. Psykholohichni osnovy hrupovoi psykhokorektsii: Navch. posibnyk / Tamara Semenivna Yatsenko. – К. : Lybid, 1996. – 264 s.

Мазяр О.В.

Личностная проблематика участников валютных торгов

В статье рассматривается специфика личностной проблематики, заломленной сквозь призму спекулятивной деятельности участников валютных торгов. Представлены основные механизмы проявления личностной проблематики участников валютных торгов и пути ее психокоррекции. Источников – 8.

Ключевые слова: личностная проблема, фрустрационные реакции, аддикция, транзакционный анализ, психокоррекция.

Maziar O.V.

PERSONAL PERSPECTIVES OF PARTICIPANTS IN CURRENCY TRADING

In the article the specificity of personal problems, twisted through the lens of speculative activity of participants of currency trading. Presents the basic mechanisms of manifestations of the personal perspective of the participants of currency trading and methods of its correction. Sources – 8.

Key words: personal problem, a frustrated reaction, addiction, transactional analysis, psychotherapy.

Мазяр Олег Васильович – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної та практичної психології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

УДК 159.9

Макогончук Є.С.

ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГАНДИКАПІЗМУ ДЕПРИВОВАНИХ ДІТЕЙ

Стаття розкриває психологічну суть і специфіку гандикапізму як негативного ставлення до депривованих дітей. Проаналізовано змістове і функціональне наповнення феномену гандикапізму психічному розвитку дітей з обмеженими психофізичними можливостями. Джерел – 9.

Ключові слова: гандикапізм, гандикапність, депривація, реабілітація, медико-психологічна реабілітація, ревіталізація.

Постановка проблеми. У контексті фундаментальних змін вітчизняного соціально-політичного й освітнього простору перехід психолого-педагогічної науки до нових форм соціалізації особистості здебільшого відбувається як перманентне подолання численних проблем змістового, організаційного, функціонального та іншого характеру. Поміж різних ментальних і соціокультурних підходів до феномену гандикапізму зауважується одна споріднена тенденція, суть якої викреслюється як система тактик і стратегій, методів і засобів, що використовуються різними інституціями та окремими людьми з метою як відновлення традиційних систем ставлення до неповносправних осіб, так і задіяння новітніх інтегративних психореабілітаційних технологій у роботі з ними. Якраз вивчення особливостей гандикапізму як соціального явища та гандикапності як індивідуально-особистісного прояву, вочевидь, дозволить цілісно й багатогранно осмислити систему ставлень до осіб з особливими психофізичними проблемами, які перебувають в умовах пенітенціарного закладу. Цілком обґрунтованим є акцент на широкому контекстуальному осмисленні гандикапізму в системі споріднених понять та у площинах соціального філософсько-психологічного знання. Ключовим завданням є необхідність систематизувати наявні у науковій літературі різноманітні